

Jan Kulesza¹

**Glosa do wyroku Sądu Okręgowego w Krośnie
z 26 lipca 2021 r., sygn. akt II Ka 191/21²**

Słowa kluczowe: wolność wypowiedzi, obrona konieczna, wykroczenie, pro-life, ochrona życia, stan wyższej konieczności, moralność publiczna

Keywords: freedom of expression, misdemeanor, pro-life, necessary defence, state of necessity, public morality, protecting of human life

Streszczenie

Aktywność działaczy pro-life, polegająca na umieszczaniu w przestrzeni publicznej banerów przedstawiających zakrwawione, rozczłonkowane ludzkie płody, wzbudza od lat kontrowersje. W omawianym wyroku skazano, lecz nie wymierzono kary sprawcy, który samodzielnie usunął banery, niszcząc je jednak. Niemożność powołania się na działanie w stanie wyższej konieczności tego, kto treści takie usuwa, wynika ze skierowania przez niego swojego działania ku dobrom sprawcy zamachu, który banery umieścił. Zachowanie tak nakierowane może być uzasadniane obroną konieczną, lecz nie stanem wyższej konieczności. Choć w doktrynie przyjmuje się, że tego rodzaju działalność pro-life jest bezprawna, stanowiąc naruszenie moralności publicznej, w praktyce ocenę taką się odrzuca. Praktycznie wykluczone jest powołanie się również na działanie w obronie koniecznej, która wymaga bezprawności odpieranego zamachu. Dodatkowo, jeżeli możliwe jest wezwanie Policji, obywatelowi nie służy prawo do obrony koniecznej. Nie służy ono również wówczas, gdy Policja jest już na miejscu, jednak nie podejmuje interwencji w takiej formie, jakiej oczekuje obywatel.

¹ ORCID ID: 0000-0002-0574-9120, doktor habilitowany, Uniwersytet Łódzki. E-mail: jkulesza@wpia.uni.lodz.pl.

² <http://www.orzeczenia.ms.gov.pl> (5.01.2022).

Abstract**Gloss to the Judgment of the District Court in Krosno
of July 26, 2021, file ref. no. II Ka 191/21**

Pro-life activists, publicly displaying banners depicting human fetuses, have raised controversy. In the judgment, the perpetrator, who himself removed the banners and destroyed them while dismantling, was found guilty but not punished. The inability of the person who removes such content to claim their state of higher necessity is a derivative of their actions aiming at interests of the perpetrator who placed the banners. Behavior so directed may be justified as necessary defense, but higher necessity. Legal scholarship assumes that this type of pro-life activity is unlawful, legal practice fails to reflect such an assessment. It is practically impossible to rely on acting in self-defense, which requires the unlawfulness of the attack. If it is possible to call the police, the citizen does not have the right to self-defense. It also does not serve when the police are already there, but it does not intervene.

✱

W komentowanej sprawie, skazany zerwał, niszcząc je, dwa banery antyaborcyjne z ogrodzenia kościoła. Nastąpiło to w obecności funkcjonariuszy Policji, którzy nie podjęli interwencji poprzez usunięcie banerów, mimo powiadomienia ich przez skazanego, że treść banerów obraża jego uczucia religijne oraz stanowi zagrożenie dóbr prawnych innych osób, w szczególności małoletnich. Sąd odrzucił działanie skazanego w stanie wyższej konieczności albo w obronie koniecznej i skazał obwinionego za zniszczenie mienia, z art. 124 § 1 k.w.³, odstąpił natomiast od wymierzenia kary, zobowiązując do naprawienia szkody w wysokości 400 pln oraz zasądzając koszty postępowania na rzecz Skarbu Państwa oraz koszty zastępstwa procesowego na rzecz pokrzywdzonej fundacji – właściciela banerów [2544 pln (!)].

Rozstrzygnięcie sądu zasługuje na aprobatę, jednak jego uzasadnienie budzi wątpliwości. Celem glosy, jest przedstawienie trafniejszej, jak się zdaje

³ Ustawa z 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (t.j. Dz.U. 2021, poz. 2008 ze zm. – dalej k.w.).

glosatorowi, argumentacji leżącej u podstaw odmowy zastosowania instytucji obrony koniecznej i stanu wyższej konieczności. Rozważania sądu w tym zakresie jawią się jako dość lakoniczne.

Niesporne jest, że działacze antyaborcyjni korzystają z wolności wypowiedzi, umieszczając banery przedstawiające ich racje. Jak wskazał Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku w sprawie *Handyside v. Zjednoczone Królestwo*⁴, swoboda wypowiedzi „odnosi się nie tylko do informacji i idei, odbieranych przychylnie lub postrzeganych jako nieszkodliwe lub obojętne, ale także do takich, które obrażają, szokują lub niepokoją państwo bądź jakąkolwiek grupę społeczeństwa. Takie są wymagania pluralizmu, tolerancji i otwartości, bez których nie istnieje demokratyczne społeczeństwo”. Ochrona art. 10 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka⁵ „odnosi się także do wypowiedzi rasistowskich, pornograficznych, zniesławiających i obrażających”⁶. Dotyczy wobec tego również treści szokujących, jak umieszczane na banerach antyaborcyjnych zdjęcia rozczłonkowanych, zakrwawionych ludzkich płodów.

Jednak wolność wypowiedzi podlega ograniczeniom. Odnośnie do prezentowania publicznie tak drastycznych obrazów przez działaczy pro-life, działania takie można ścigać z art. 51, 140 albo 141 k.w., w zależności od konkretnych okoliczności⁷. Dobrami prawnymi chronionymi przez te przepisy, są moralność

⁴ Wyrok z 7 grudnia 1976 r., skarga nr 5493/72.

⁵ Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284) – dalej Konwencja.

⁶ L. Garlicki, [w:] *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do artykułów 1–18*, t. 1, red. L. Garlicki, Warszawa 2010, s. 594.

⁷ J. Kulesza, *Publiczne prezentowanie zdjęć martwych płodów przez działaczy pro-life w orzecznictwie sądów powszechnych. Analiza krytyczna*, [w:] *Pro dignitate legis et maiestate iustitiae. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Witolda Kuleszy*, red. A. Liszewska, J. Kulesza, Łódź 2020, s. 677–700; eadem, *Publiczne prezentowanie zdjęć martwych płodów jako wybryk zakłócenia spokoju i porządku publicznego bądź wywołania zgorzienia (art. 51 § 1 Kodeksu wykroczeń)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2020, nr 1, s. 173–187; eadem, *Wybryk nieobyczajny publicznego prezentowania zdjęć martwych płodów a ochrona wolności wypowiedzi w świetle orzecznictwa ETPC*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2020, nr 1, s. 63–79; eadem, *Publiczne prezentowanie zdjęć martwych płodów jako nieobyczajny wybryk (art. 140 Kodeksu wykroczeń)*, „Studia Prawnicze” 2019, nr 2, s. 154–173; eadem, *Glosa do wyroku Sądu Okręgowego w Opolu z 10 grudnia 2018 r. (VII Ka 956/18)*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2019, nr 2, s. 177–191.

publiczna i porządek publiczny. W razie kolizji wolności wypowiedzi i moralności publicznej, ETPC przyznaje państwom szeroki margines swobody oceny konieczności ingerencji, przyjmując różne uwarunkowania charakterystyczne dla danego kraju. Takie podejście zostało zaakcentowane szczególnie w takich judykatach, jak *Handyside v. Zjednoczone Królestwo*, *Otto-Preminger-Institut v. Austria*⁸, *Müller i inni v. Szwajcaria*⁹, *Wingrove v. Wielka Brytania*¹⁰, *Gough v. Zjednoczone Królestwo*¹¹ czy *Sinkova v. Ukraina*¹². Trybunał nie traktuje w nich moralności publicznej jako abstrakcyjnego, zbiorowego dobra, lecz łączy ją z ochroną praw innych osób, w tym również wolności wyznania. Ochrona moralności publicznej została ujęta jako ochrona wrażliwości moralnej jednostek, przez co doszło do „ujednostkowania” dobra zbiorowego¹³. Pogłębiony dowód zgodności z Konstytucją RP stosowania tych przepisów karnych względem takiej działalności pro-life, oparty na klauzuli limitacyjnej art. 31 ust. 3 Konstytucji RP¹⁴, przeprowadził ostatnio A. Płoszka¹⁵.

Czy skoro twierdzi się, że zachowania działaczy pro-life, polegające na publicznym prezentowaniu drastycznych plakatów, podlegają odpowiedzialności wykroczeniowej, bowiem są bezprawne, możliwe jest stosowanie względem nich prawnokarnych instytucji obrony koniecznej albo stanu wyższej konieczności przez indywidualne osoby?

Odrzucić należy dopuszczalność powoływania się na działanie w stanie wyższej konieczności, lecz z innych przyczyn, niż wskazał sąd. Stan wyższej konieczności znajduje zastosowanie w razie zagrożenia spowodowanego przez człowieka, w dwóch przypadkach¹⁶. Po pierwsze, gdy dla uchylenia zagro-

⁸ Wyrok z 20 września 1994 r., sygn. akt skarga nr 13470/87.

⁹ Wyrok z 24 maja 1988 r., sygn. akt skarga nr 10737/84.

¹⁰ Wyrok z 25 listopada 1996 r., sygn. akt skarga nr 17419/90.

¹¹ Wyrok z 28 października 2014 r., sygn. akt skarga nr 49327/11.

¹² Wyrok z 27 lutego 2018 r., sygn. akt skarga nr 39496/11.

¹³ I.C. Kamiński, *Ograniczenia swobody wypowiedzi dopuszczalne w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Analiza krytyczna*, Warszawa 2010, s. 403.

¹⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. poz. 483 ze zm.) – dalej Konstytucja.

¹⁵ A. Płoszka, *Publiczne eksponowanie banerów antyaborcyjnych w kontekście granic swobody ekspresji*, „Studia Iuridica” 2021, t. LXXXVIII, s. 325–349.

¹⁶ J. Kulesza, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 5 czerwca 2019 r. (IV KK 230/18)*, „Państwo i Prawo” 2022 (w druku).

żenia konieczne jest naruszenie dóbr osoby innej, niż napastnik. Po drugie, gdy napastnik utracił władztwo nad przebiegiem zagrożenia spowodowanego zamachem, nie mamy już do czynienia z napastnikiem i zamachem. Żadna z tych sytuacji nie zachodziła w omawianym stanie faktycznym. Sprawca zniszczył banery należące do fundacji pro-life, a to przedstawiciele tej fundacji byli sprawcami zamachu na moralność publiczną, polegającego na umieszczeniu ich w przestrzeni publicznej. Zatem działanie sprawcy było skierowane przeciw sprawcy zamachu.

Czy dopuszczalna jest walka z takimi treściami z powołaniem na działanie w obronie koniecznej?

Publiczne prezentowanie zdjęć zakrwawionych ludzkich płodów, niekiedy rozczłonkowanych, stanowi zamach na dobro prawne w postaci moralności publicznej, w rozumieniu art. 15 k.w. Zamachem jest zachowanie człowieka, które stwarza bezpośrednio zagrożenie dla dobra prawnego¹⁷. Moralność publiczna jest dobrem, które może być bronione w koniecznej obronie – art. 15 (oraz art. 25 k.k.¹⁸) nie przewidują żadnych ograniczeń katalogu dóbr podlegających ochronie. W razie umieszczenia banerów w przestrzeni publicznej należy przyjąć bezpośredniość zamachu, zamachu o charakterze trwałym. Cały czas prezentowania drastycznych treści oznacza naruszenie moralności publicznej.

Kwestia dopuszczalności stosowania obrony koniecznej rozbija się o dwie kwestie. Po pierwsze, bezprawności zamachu. Po drugie, samoistności obrony.

Przytłaczająca część judykatów analizowanych przez J. Kuleszę¹⁹ i A. Płoszkę dotyczących odpowiedzialności wykroczeniowej działaczy pro-life, prowadziła do ich uwolnienia od odpowiedzialności wykroczeniowej. Praktyka organów wymiaru sprawiedliwości wskazuje, że nie mamy do czynienia z zachowaniami bezprawnymi. Nie mogą one być uznane za zamach w rozumieniu instytucji obrony koniecznej. Brak zamachu zamyka zaś drogę koniecz-

¹⁷ J. Kulesza, [w:] *System prawa karnego*, t. 4, *Nauka o przestępstwie. Wylączenie i ograniczenie odpowiedzialności karnej*, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2016, s. 204.

¹⁸ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. 2021, poz. 2345 ze zm.) – dalej k.k.

¹⁹ Jeden z nich, odmienny od pozostałych, wyrok Sądu Okręgowego we Wrocławiu z 25 lipca 2019 r. (IV Ka 677/19), zgłosowano, por. J. Kulesza, „Państwo i Prawo” 2020, nr 7, s. 148–156.

nej obrony. Podobny wniosek co do bezprawności mógł wyciągnąć również skazany, z reakcji policjantów.

Wątpliwość budzi także realizacja wymogu subsydiarności obrony koniecznej, poprzedzającej jej samoistność. Jak stwierdza A. Wąsek, że chybione jest upatrywanie w obronie koniecznej sposobu wyręczenia państwa w zwalczaniu naruszeń prawa²⁰. Brak jest podstaw do stosowania obrony koniecznej wówczas, gdy na miejscu obecny jest funkcjonariusz Policji. Skoro w państwie powołane są formacje, których celem jest ochrona obywateli, co jest efektem scedowania prawa do samoobrony jednostki na państwo (i jednocześnie sformułowania pozytywnego obowiązku ochrony obywateli), to jednostka nie może w tym zakresie wyręczać państwa w jego obowiązku²¹. W omawianym stanie faktycznym skazany zerwał banery w obecności policjantów – nie służyło mu w tym momencie prawo do obrony koniecznej moralności publicznej.

Podsumowując należy stwierdzić, iż choć zdaniem doktryny omawianą działalność pro-life cechuje bezprawność, praktyka ją odrzuca. O ile dogmatycznie dopuszczalna byłaby obrona konieczna moralności publicznej przed antyaborcyjnymi banerami, o tyle w praktyce jest to wykluczone. Również dogmatycznie jest wykluczone wówczas, gdy możliwe jest wezwanie Policji albo jest już ona na miejscu obecna.

Literatura

- Garlicki L., [w:] *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do artykułów 1–18*, t. 1, red. L. Garlicki, Warszawa 2010.
- Kamiński I.C., *Ograniczenia swobody wypowiedzi dopuszczalne w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Analiza krytyczna*, Warszawa 2010.
- Kulesza J., [w:] *System prawa karnego*, t. 4, *Nauka o przestępstwie. Wyłączenie i ograniczenie odpowiedzialności karnej*, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2016.
- Kulesza J., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 5 czerwca 2019 r. (IV KK 230/18)*, „Państwo i Prawo” 2022 (w druku).
- Kulesza J., *Glosa do wyroku Sądu Okręgowego w Opolu z 10 grudnia 2018 r. (VII Ka 956/18)*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2019, nr 2.

²⁰ A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz*, t. I, Gdańsk 1999, s. 298.

²¹ J. Kulesza, *System...*, s. 195 i n.

Kulesza J., *Glosa do wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu z 25 lipca 2019 r. (IV Ka 677/19)*, „Państwo i Prawo” 2020, nr 7.

Kulesza J., *Publiczne prezentowanie zdjęć martwych płodów jako nieobyczajny wybryk (art. 140 Kodeksu wykroczeń)*, „Studia Prawnicze” 2019, nr 2.

Kulesza J., *Publiczne prezentowanie zdjęć martwych płodów jako wybryk zakłócenia spokoju i porządku publicznego bądź wywołania zgorzienia (art. 51 § 1 Kodeksu wykroczeń)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2020, nr 1.

Kulesza J., *Publiczne prezentowanie zdjęć martwych płodów przez działaczy pro-life w orzecznictwie sądów powszechnych. Analiza krytyczna, [w:] Pro dignitate legis et maiestate iustitiae. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Witolda Kuleszy*, red. A. Liszewska, J. Kulesza, Łódź 2020.

Kulesza J., *Wybryk nieobyczajny publicznego prezentowania zdjęć martwych płodów a ochrona wolności wypowiedzi w świetle orzecznictwa ETPC*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2020, nr 1.

Płoszka A., *Publiczne eksponowanie banerów antyaborcyjnych w kontekście granic swobody ekspresji*, „Studia Iuridica” 2021, t. LXXXVIII.

Wąsek A., *Kodeks karny. Komentarz*, t. I, Gdańsk 1999.